

שלמה גרנר

היהדות בדרום אמריקה

אף מספר חברי הציונים הכלליים אין לקי בוע בריוק, מאחר שהם טוענים שכל הציונים הבלחי מאורגנים במפלגות אחרות משתייכים אליהם. המסגרת הארגונית של כל התנועות היא בהתאם למצב הזה. פועלי ציון שבאל, שהם בעלי בית הספר הידוע ״שלים עליכם״, מטפחים את היידישיזם שלהם גם אחרי איחודם עם התנועה לאחדות העבודה, וכנביהים את עמדהם הסוציאליסטית בעיקר על ידי כך ש״ הרבה עשירים נמנים על ׳חבריה...״

פועלי ציון מרוכז כל אותו הציבור שהיה מחוסר אמצעים באירופה, ושיכול להיכיה על ידי כל כך את זקתו לבנין ארץ־ישראל כ״ ציאליסטים. אחוז גדול מהמפלגה הרביזיוני־ט׳ טיה הם צעירים ; בכל המפלגות האלו שרי עי כה יחס פאטריארכלי. פירוש הדבר כי ה׳ שינויים במנהלה אפשר היה להכניס רק אחרי ויבל 25־ לכהונתה. כל הדברים האלה מת׳ חולים להשתנות מיסודם. קמה שכבה חדשה של מנהיגים וחברים הדרושת קווי־פעולה בר׳ רים. ומנסה להנשים שניו זה על ידי שליחים מארץ ישראל ואמריקה. פועלי ציון ׳־א׳ ה׳ מפלגה החייה שיש לה כבר כיום מנהיגים אחרים, וכיוון ציוני מובהק, והמנסה ים להר׳ ציא לפועל את תקו החדש הזה. זי יריא המפלגה התיחה המתחילה לראות א׳ בעית הציונות בדרום אמריקה כבעיה קונטיננטא־ לית, ובונה את הפוליטיקה שלו בהתאם לכך. הציונים הכלליים יסדו בוועידתם הראשונה ל׳ ארצות דרום אמריקה איחוד מפלגתי קונטיננ׳ טאלי, ומתכוננים להגן בכל מרצם על עמדתם הנוכחית. יש לציין כי שתי המפלגות האלו מתחילות להורים דם חדש לתוך ההילוחיהן, וכן מתחילות לכלול את הנוער ׳להן כחלק אורגאני בתוך המפלגה. ולמסור לו רק את החובות ; א אם גם את הכונית של אחייית לגורל המפלגה. חלקה של השכבה הצעירה גדל בכל מפעל. ודבר זה מקל כמובן על יצי׳ רת קור ברור יותר. בזמן האחרון אנו מוצפים שליחים הפועלים בשם כל מיני קרנות וכן גם עושים עבודה מפלגתית ; על ידי יסוד מחד לקח האירגון של הסוכנות היהודית נוצר לפ׳ חות באופן תיאורטי — כלי להחויית קו פעולה אחיד בכל ארצות דרום אמריקה. אך ברור כי את מחיי האיחוד הזה יהיה על טפי לגות המיעוט לשלם. המורחי יכול היה לצצל מצב זה, מאחר שהציונים הכלליים ופועלי ציון שקולים בערך בכוחותיהם. אך המורח־ אינו עושה זאת. בסיכום אפשר לוטר, כי הציונות הדרום אמריקאנית עומדת בפני ריאורגאני־ זאציה, שבה י שכתונו להוות גורם הש׳ב, אם רק נקבל את העורה הדרושה מארץ־יש׳ ראל.

גם תנועות הנוער מתחילות להתאים את עצמן למצב החדש. מתוך 12 אלף חברי איגוד תנועות הנוער, בערך 4000 משתייכים לת׳ תנועת חלוציות, ואילו 8000 משתייכים לחור גים חברתיים כלליים. ללא כיוון מפלגתי ברור, אנו נמצאים כרגע בשלב המעבר מן תגור את נוער ציונית בלחי מכוונת. לתנועה בעלת כיוון פוליט־חלוצי. לא ארחיב את הדיבור על שאלות אלה, בכל אופן צעות כרגע הכשרות חדשות לבקרים, וגם אנו נפתח את הקשרחנו, אך ההתנגדות לכל תכנית קונסטרוקטיבית מפי ריעה לא מעט לעבודתנו. תהליך הבנין צריך ושהיעשות, כככל מקום, בכיוון מלמסת למעלה, ויש לדאוג לכך שמלמטה יבנו, ואילו מלמעלה לא ימרינו לבנין. כל המפלגות כבר הבינו את זאת אנתנו בונים בעצמנו את תנועת הנוער שלנו, וקוקים רק לנייטראליות מצד חברינו המבוגרים, כדי להישג תוצאות משביעות רצון.

מה פרוצופה של היהדות הדתית? עד ליסוד המודחי על ידי הרב גולד לא היה כאן מוסד ציוניזרתי, אף על פי שיש כאן לא מעט יהודים דתיים, אשר בחלקם היו בלתי מעוניינים בכלל בנעשה ביהדות העולמית, ובחלקם נטו לא־ גודת ישראל. במשך התקופה הקצרה שורב גולד׳ שהו בדרום־אמריקה, הוא ניסה להכניס את הציבור הזה למסגרת המורחי, ותנועה זו הייתה צריכה להתפתח בדרך הרגילה של הרח־ ביה וטלסקציה. תנועת הנוער בארגנטינה התי פתחה בכוחות עצמיים. כפי שכבר הזכרתי, ודגמאת אחדות בתהרנה את הדבר הזה. פועלי ציון, אשר נצחו בבחירות האחרונות באי־ ננטינה מונה בכל הארץ אולי 300 חבר, ואילו

(מכתבו של שליח)

בטאות למעשה בקיום בתי ספר יהודיים ב־ ארצות השונות.

באורוגוויי, ארגנטינה וטשילי, שלוש האר־ צות העיקריות של דרום אמריקה ישנם בתי ספר יהודיים שונים. טשילי היא הארץ היחי־ דה שיש בה שני בתי ספר חינוכיים, ה־ מזכרים על ידי הממשלה. לאחת מהם חודרת יותר ויותר העברית כשפת ההוראה. בית ה־ ספר כולל את כל הכיתות עד לבחינות הבג־ רות, כך שהוא נותן אפשרות לשיטת חינוך סגורה, מגן הילדים ועד לאוניברסיטה. בבית הספר השני שפת ההוראה היא יידיש, ואילו עברית אינו אלא מקצוע. רק במשך השנים האחרונות מבקרים בבתי הספר האלה ילדים מהמחברת הגבוהה. שעד עכשיו השתדלו לתת לגיליהם חינוך אמריקאני או אנגלי. אחוז ניכר מתלמידי בית הספר החינוכי העברי הם ילדים מבתים דתיים, ובדינו הוא לתת להי־ גוך זה כיוון הרצוי לנו, על ידי שיגור מורים מארץ ישראל תנה. אם אוסף, כי בכל אחד מבתי ספר אלה לומדים כמה מאות ילדים, תבינו ית השיבותם של מוסדות אלה שבביל פני הדור היהודי הבא בטשילי. באורוגוויי ובארגנטינה אין בתי ספר יהודיים תיכוניים, כי אם בתי ספר פרטיים שבהם מלמדים גם מקצועות היהדות. באורוגוויי נתפסו בתי־ ספר אלה על ידי המפלגת השונת ומבחינת כמותית עומד בית הספר של המודחי במ־ קום הראשון וכו 120 ילדים. אחריי באים בתי הספר הקרובים לפועלי ציון לציונים ה־ כלליים. קיים גם בית ספר ״בית יעקב״, מנהל על ידי אגודת ישראל, אשר בו מלבי־ת מורות מהמורחי ושאינן משתייכות ל־אגודה״ אלא בשם בלבד. אנו מנסים להחזיר בבית־הספר המורחי באורוגוויי את העברית כשפת הוראה בניגוד לרצון ההורים. ואנו זקוקים באופן דחוף לפחות למורה אחד מארץ ישראל על מנת להרחיב את המוסד ולהפכו לגורם המרכזי בחינוך היהודי באורוגוויי. בארגנטינה הדברים מסובכים מאד, מאחר שעד היום כונעית ים ההשפעה של המסורת הבונדאית־יידישיסטית הקדומת. בכל זאת יש כאן מספר גדול של גני לידים יהודיים, העובדים למעשה ללא מטרה חינוכית קונקרטיית, ומתוך כך אף אתם יכולים להצביע על תוצאות חיוביות. יש גם בתי ספר מסורתיים אחדים הנכשלים מתוך המרחח עם צעום הקיים בין חוסר הלימודים, המורים וה־ עולם הסובב. במשך השנה האחרונה הוקמו שני מוסדות להכות מורים. האחד מהם, התי מינאר, ממומן על ידי המוסד היהודי הגבוה ביתר בארגנטינה ״חברא קדישא״ ובעל אופי כללי ללא התנגדות מובהקת למסורת ; לעומת זאת ״המכון״, מוסד פרטי של הקהילה היהוד־ דית הגדולה ביותר בארגנטינה, תחת הנהלתו של הרב פינק, עומד על הבסיס של חינוך מסורתי. במקרה האחרון יש לציין כי ה.גואוובה קומנידיר איראלישה״, בעלת ״המכון״ מקיפה את החוגים היהודיים־הילבראליים בארגנטינה. מתוך כך אפשר להבין מה דחבות הן האפי־ שריות של היהדות המסורתית לעניין חוגים רחבים יותר, ומה מעט ידענו לצצל את דפי־ שריות האלו. בסיכום יש לאמר של מוסדות החינוך סובלים מחוסר כיוון ברור, חוסר מו־ רים מתאימים, ומהקצע הפנימי של היהדות בארצות אלו, ועל כן הם אינם יכולים בשום אופן, למלא את התפקידם. להקים תריס כנגד ההתבוללות ולהנך את הנוער לעיכים יהודיים מקוריים. דבר אחד צריך להיות ברור : אם נוכל להביא הנג מורים דתיים, הרי נוכל להחזיק את עמדתנו כאן, ואולי גם להרחיב את שדה פעולתנו ; אם לא — הרי אין זו אלא בעיה סטאטיסטית בלבד מתי יעבור מה־ עולם היהודי הדתי האחרון בארמת־ דרום אמריקה.

במפלגות הציוניות

כפי שכבר הזכרתי, מורגש בזמן האחרון שינוי בעבודת המפלגות הציוניות. במקדמה למכתבי זה כבר כתבתי, שהציונות כיום חטורה עוברת לטוחר. בכל זאת קשה, או אפילו בלתי אפשרי, לאמר כי קיימת כאן השפעה מברעת. ודגמאת אחדות בתהרנה את הדבר הזה. פועלי ציון, אשר נצחו בבחירות האחרונות באי־ ננטינה מונה בכל הארץ אולי 300 חבר, ואילו

בתקופת הקרובה תהווה היהדות בדרום־אמ־ ריקה גורם חשוב במסגרת התנועה הציונית. יהדות זו מונה למעלה מ־800.000 נפש והרי־ הי — מתנאיו — מקור עצום של כוח אדם ואמצעים כספיים. המרחקים העצומים, והי־ עובדה שדרום אמריקה עדיין ארץ קולוניא־ רית, בעלת אימיגראציה גדולה, אינם נות־ שים מקום להשוואות עם ארצות אחרות. כן הם מטבירים על שום מה חלק עולם זה היה עד עכשיו בעל חשיבות כה קטנה בחיי העם הי־ תורי. אנו עומדים כרגע בפני שינויים מכי־ ריעים בחיי הסקטור היהודי באמריקה הלא־ שנית.

אפשר לאמר בבירור, כי בציבוריות היהוד־ ית רכשה לה הציונות עמדת־יסוד. אין זאת אומרת שיש כאן חיים ציוניים חוססים. פירוש הדבר, שכל שאר התורות והאידיאלוגיות נאל־ צו לרדת מן המרק מתוך סיבות שונות. וודאי ידוע לכם, שעד סרוץ המלחמה האחרונה של טו הקומוניסטים וה.בונד״ בציבוריות היהוד־ ית. על הראשונים היה לסגת מכיוון שהכי־ תימו את שמם. הם ניסו להקים באורוגוויי ובארגנטינה מוסדות שונים, שמטרתם היתה הפרודוקטיביואציה של החוגים היהודיים, כגון קואופרטיבים חקלאיים ותעשייתיים וכר ונחלו כשלונות כספיים. גם התמורות שחלו במצב עם ישראל והקו הפוליטי הרשמי של ממשלות דרום אמריקה גרמו להקטנת השפעתן של ה־ מפלגות הנוכרות. אולם עד היום מנסים חור־ נים אלה להסוות את מהותם ולהופיע בשמות גייטראליים על מנת להחזר תחת הפעולה הציונית. גם בקרב הנוער, וכיחוד כחוגים ה־ אינטלקטואליים, קיימות החירות מעין אלה, הממוטת כנראה לשעת הכושר להופיע בפומבי. ה.בונד״ אינו קיים עוד למעשה, מאחר ש״ חוגי הסופרים והעיתונאים, אשר היו מנהיגיו עד עכשיו יררו מעל במת החיים הציבוריים, או שהתאימו את עצמם למצב החדש.

מתוך כל האמור, היינו יכולים להוציא את המסקנה, שיש לציונות טעה פעולה חפשי בדרום אמריקה, אבל למעשה יש לה להתחשב בכמה וכמה קשיים הטבועים באופייה וכי־ מיכנה של החברה היהודית. אפשר לעורר הכרה ציונית אך ורק על רקע יהודי־תרבותי; ותנועה ציונית אפשר להקים רק אם כל המפל־ גות מוכנות להתאחד על בסיס של פרוגראמה קונסטרוקטיבית. שני התנאים האלה אינם קיימים כיום. התעוררו, אפוא, המנהיגים הי־ יהודיים המועטים למחשבה על המצב ועל ה־ דרכים לשנותו. הכל מבינים שאין להמשיך בדרך שהלכו בה עד עכשיו, ובכל החוגים התפתחה ההכרה שעשי דברים דרושים כבי־ סיס לעבודה ציונית אמיתית, ואלה הם : חייוק החינוך היהודי, בין של הנוער ובין של המי־ בוגרים. וחינוך לקו ציוני מובהק אשר יביא במשך הזמן לגיבוש הכרה פוליטית ברורה. נראה לי שאפשר לאמר בברור שאנו עומדים בתהליך־הפיכה עצום בתוך היהדות הדרום אמריקאנית, מבלי אפשרות לקבוע היכן ומתי התפתחות זו תיעצר. הנימוקים הבאים מחיי־ בים התערבות מיד (ובמיוחד שליחיים מארץ־ ישראל) :

א. שצמד והתבוללות, דרום אמריקה היא ארץ שבה אפשר עד היום להיטמע בעם הארץ על ידי שמד ונשואי־תערובת. נמנה זו מבר טאת היום באופן ברור, על ידי הממשלות והי־ כנסיה, והתוצאה היא שמיוחדו שני סקטורים של הגירה היהודית קרעיים מעל גוף היה־ דות. זה כולל חלקים מגל הגירה היהודית הראשון והוחזיק ביותר, וחלקים גדולים של ההגירה כהונה. יהודים מהחברה היהודית הגי־ גבוהה יכולים עוד היום, אפילו בארגנטינה, להתחנך עם בנות החברה הנוצרית הטובה ביותר, ועליהם להראות את תעודת השמד. 30% של כל הנשואים של שכבת היהדות הוותיקה בטשילי הם נשואי תערובת. אותו הדבר אפשר לקבוע גם לגבי שאר ארצות דרום אמריקה, בהתחשב בעובדה, שאחוז ה־ גדול בהרבה בארצות בהן האוכלוסיה היהודית קטנה יותר. הסיבה להתבוללות מהירה זו של המהגרים החדשים, היא אותה שהיחה קיימת בארצות שונות באירופה : הפחד להיות יהודי והבדיחה למצב של בטחה, יש לאמר הרבה על המיכנה הסוציאולוגי של היהדות בארצות ה־ שונות, ואפשר להסיק מכך מסקנות מעניינות מאד.

ב. אנטמישמיות : בשאלה זו יש להיזהר מאד בפני הכללות. אנו נוטים לראות בכל מקום סימני אותה סערה אשר סחפה אותנו באירופה, וכל בעיטה שיהודי מקבל בארגנ־ טינה מכונה — ולעתים גם בצדק — בשם הסגנה אנטישמית. במיוחד בארגנטינה קיימת, אמנם, אנטישמיות מכוונת מלמעלה המקיפה גם סקטורים. שונים של האוכלוסיה, אבל זו האחרונה כללה אינה אנטישמית. מתוך נסיון ידוע לנו, כי אנטישמיות מכוונת יכולה ליה־ פך במשך הזמן לפאקטור ריאלי מאד בחיי כל עם. אבל כל זמן שקיימת הגירה גדולה לכל ארצות דרום אמריקה, וגאות כלכלית הקשורה עם המיבנה החברתי הידוע, אין מקום להשוואות עם אירופה, ועל כן אין גם סיבה לראות את האנטישמיות כגורם ממשי בתהליך החינוך הציוני, להיפך, כל התפרצות מקומית של אנטישמיות רק מקטינה את מספר ״הפי־ ליטים״. דוגמה קטנה להתברת העובדה הי־ל : במשך מלחמת האזרחים האחרונה היה שפך דם רב, וטקרים רבים של שוד וגזילה, אך ליהודים לא אונה כל רע, לא מצד המתכננים ולא מצד כוחות הדיקטאטור הפאשיסטי מרי־ גינר.

ג. דותבוללות־הטאנגו. — הסכנה הי־ גדולה ביותר מהווה כיום ״התבוללות הטנגו״, ׳ א. הטמינה בחוסר התרבות השולט כאן. כידוע אנו חיים ביחס רוחני מסויים לעולם המקיף אותנו וטעות היה לחשוב שאנו יכולים להתבולל רק בכיוון מלמטה למעלה, ולא מל־ מעלה למטה. להיפך, קשה יותר להסתגל ל־ שכספיר קאשר לרומאנטיקה של טאנגו. והגר־ ער היהודי בחלקו הגדול ביותר הולך בדרך זו. האחרו שונה בקרב התנועות השונות, אך התופעה קיימת ככולן, אפילו בחלוציות שבתן, סכנה ממשית זו הביאה להירה הב־ רורה, בין בקרב הנוער בין בקרב הציבור המבוגר, שיש לנקוט באמצעים יסודיים. ביטוי להכרה זו נמצא בפניה רצינית לבעיות חינוך יהודי ובנסיון להקים את המפלגות הציוניות על בסיס אידיאולוגי ריאלי.

בעיות החינוך —

יש צורך במורים דתיים

נדבר קודם על בעיות החינוך, שהן מת׳